कैलाली जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको वाक्य गठन क्षमताको अध्ययन

सरस्वती बुढा
परीक्षा क्रमाङ्क : २८०६९९/०७३
त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-६०५-२६४-२००९

त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, स्नातकोत्तर तह चौंथो सेमेस्टरको नेपा.शि. (५४४) पाठ्यांशको प्रयोजनका निम्ति प्रस्तुत

शोधपत्र

२०७४/२०१८

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
शिक्षा शास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर

प्रतिबद्धता पत्र

यस शोध प्रतिवेदन भित्रका सामग्रीहरु कहीँ कतैबाट साभार गरिएका छैनन् । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका पनि छैनन् । प्रस्तुत शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

मिति : २०७४/११/२८

....

सरस्वती बुढा

शोधार्थी

निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको प्रस्तुत “कैलाली जिल्लाको कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको वाक्य गठन क्षमताको अध्ययन” शीर्षकको शोधकार्य शोधार्थी सरस्वती बुढाले मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्र मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

सहप्रा.डा. माधव प्रसाद पौडेल

(शोध निर्देशक)

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि. वि. कीर्तिपुर

मिति : २०७४/१२/०१

March 15, 2018

त्रिभुवन विश्व विद्यालय
शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
कीर्तिपुर काठमाडौँ

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, शिक्षा शास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ सरस्वती बुढाले "कैलाली जिल्लाको कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको वाक्य गठन क्षमताको अध्ययन" शीर्षकको शोधकार्य उक्त प्रयोजनका लागि उपयुक्त भएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

क.सं.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)	....
२.	सहप्रा. चूडामणि पौडेल (शोध विशेषज्ञ)	....
३.	सहप्रा.डा. माधव प्रसाद पौडेल (शोध निर्देशक)	....

मिति : २०७४/१२/१८

April 01, 2018

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग,नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोगका निम्ति प्रस्तुत शोधपत्र तयार गरिएको हो ।

शोधपत्र तयार गर्ने कार्य आफैँमा एक महत्त्वपूर्ण गहन र जटिल प्रक्रिया हो । कुनै पनि कार्य सम्पन्न गर्दा धैर्य, लगनशीलता र कडा मिहिनेतको आवश्यकता पर्दछ भन्ने कुराको राम्रो अनुभव मैले प्रस्तुत शोधपत्र सम्पन्न्न गर्ने क्रममा “कैलाली जिल्लाको कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको वाक्य गठन क्षमताको अध्ययन” शीर्षकमा अहिलेसम्म कुनै अध्ययन नभएकाले प्रस्तुत अध्ययन गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधकार्यको शीर्षक चयनदेखि अन्त्यसम्म सल्लाह, सुझाब र निर्देशन गर्नुहुने आदरणीय गुरु तथा शोध निर्देशक सहप्रा.डा. माधव प्रसाद पौडेल ज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोध प्रस्ताव लेखनदेखि नै अमूलय सल्लाह सुझाब दिँदै उत्प्रेरित गर्नुहुने आदरणीय गुरु विभागीय प्रमुख प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई, प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी, कुश्मिला आचार्य तथा नेपाली भाषा शिक्षा विभागमा कार्यरत सम्पूर्ण गुरुवर्ग प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

मेरो यहाँसम्मको अध्ययन पुरा गर्न कडा मिहिनेत र सङ्घर्ष गर्दै मलाई सदैव उत्प्रेरणा, प्रेम र आशिर्वाद प्रदान गर्नुहुने मेरा आदरणीय पिता खम्म बहादुर बुढा, माता वसुन्धरा बुढा र दाई दिदीहरुप्रति सदा आभारी हुनेछु । त्यसैगरी प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण साथी तथा सामग्री सङ्कलनको क्रममा सहयोग पुर्‍याउनु हुने कैलाली जिल्लाका सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालय प्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा शोधपत्र टङ्कनमा सहयोग पुर्‍याउनु हुने ‘जी’ कम्प्युटर सेन्टर, कीर्तिपुरलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै उचित मूल्याङ्कनका लागि यो शोधपत्र नेपाली भाषा शिक्षा विभागको मूल्याङ्कन समिति समक्ष पेश गर्दछु ।

शोधार्थी

सरस्वती बुढा

शोधसार

प्रस्तुत शोधको शीर्षक "कैलाली जिल्लाको कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको वाक्य गठन क्षमताको अध्ययन" रहेको छ । प्रस्तुत शोध त्रिभुवन विश्व विद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशका प्रयोजनको लागि तयार पारिएको हो । प्रस्तुत अध्ययनका कैलाली जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको वाक्य गठन क्षमता पत्ता लगाउनु, विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको वाक्य गठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु र लैङ्गिकताका आधारमा वाक्य गठन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति पहिल्याउनु जस्ता उद्देश्यहरु रहेका छन् ।

प्रस्तुत अध्ययन कैलाली जिल्लाका १० ओटा विद्यालयका कक्षा छमा अध्ययनरत ८० जना विद्यार्थीहरुलाई जनसङ्ख्याको रूपमा लिइएको छ । जस अन्तर्गत ४० सामुदायिक र ४० संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरु समावेश गरिएका छन् । यस अध्ययनमा कैलाली जिल्लाका विद्यालयका कक्षा छमा अध्ययनरत ८/८ जना विद्यार्थी पर्ने गरी नमुना छनोट गरिएको छ । जसमा छात्र छात्रा दुवैलाई बराबरी सहभागी गराइएको छ । यस अध्ययनमा कैलाली जिल्लाका १० विद्यालय जुन नुमनाका रूपमा छनोट गरिएका ८० जना विद्यार्थीहरुका लागि प्रश्नपत्र तयार गरी परीक्षा लिइएका छ । यसरी प्राप्त नतिजाका आधारमा विश्लेषण गरी वाक्य गठन क्षमता के कस्तो रहेको छ भनी परीक्षण गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोध 'कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको वाक्य गठन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकमा तयार पारिएको छ । कैलाली जिल्लाका पाँच वटा सामुदायिक र पाँच वटा संस्थागत विद्यालयका आठ आठ जना विद्यार्थी छनोट गरी ८० जना विद्यार्थीहरुको लिखित परीक्षा लिएर प्राप्ताङ्कका आधारमा औसत अङ्क र मानक विचलन निकाली तुलनाका आधारमा निष्कर्ष निकालेर तल प्रस्तुत गरिएको छ :

समग्रात्मक दृष्टिले कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको प्राप्ताङ्कको औसत अङ्क ३९.७६ र मानक विचलन ७.२७ रहेकाले समग्र वाक्य गठन क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको वाक्य गठन क्षमता हेर्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीको औसत अङ्क ३६.६७ र मानक विचलन ६.२९ रहेको छ संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको औसत अङ्क ४२.२५ र मानक विचलन ६.८४ रहेको छ त्यसैले सामुदायिक विद्यालयको तुलनामा संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत

विद्यार्थीहरुको औसत अङ्क बढी भएकाले संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको वाक्य गठन क्षमता बढी रहेको छ ।

लैङ्गिकताका आधारमा समग्र वाक्य गठन क्षमता हेर्दा छात्रको औसत अङ्क ३८.७२ र मानक विचलन ७.०२ रहेको छ । छात्राको औसत अङ्क ४०.८ र मानक विचलन ६.१४ रहेको छ । यस आधारमा छात्राको औसत अङ्क बढी भएकाले छात्राको समग्र वाक्य गठन क्षमता बढी रहेको छ ।

यसरी वाक्य गठनका विभिन्न पक्षहरुसँग सम्बन्धित रहेर विभिन्न प्रकारका प्रश्नहरुका आधारमा विश्लेषण गर्दा कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको वाक्य गठन क्षमता मध्यम रहेको देखिन्छ । सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरु भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुका वाक्य गठन क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी छात्र भन्दा छात्रा विद्यार्थीहरुको वाक्य गठन क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

विषय सूची

पृष्ठ

अध्याय एक

शोध परिचय

१.१	अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२	समस्या कथन	२
१.३	अध्ययनको उद्देश्य	३
१.४	पूर्वकार्यको समीक्षा	३
	१.४.१ पुस्तक समीक्षा	३
	१.४.२ शोध कार्यको समीक्षा	५
१.५	अध्ययनको औचित्य	९
१.६	अध्ययनको सीमाङ्कन	१०

अध्याय दुई

सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१	सैद्धान्तिक परिचय	११
	२.१.१ वाक्यको परिचय	१२
	२.१.२ वाक्य गठनको परिचय	१७
	२.१.३ वाक्य गठनका पक्षहरु	१८
	२.१.४ वाक्य गठन सम्बन्धी त्रुटि क्षेत्र	२५
	२.१.५ वाक्य गठन शिक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने तरिका	२७
	२.१.६ वाक्य गठन सम्बन्धी अध्ययनको आवश्यकता	२९

अध्याय तिन

अध्ययन विधि

३.१	जनसङ्ख्याको पहिचान	३१
३.२	नमुना छनोट	३१
३.३	क्षेत्रीय अध्ययन विधि	३१
३.४	सामग्री सङ्कलनका स्रोतहरु	३१
	३.४.१ प्राथमिक स्रोत	३१
	३.४.२ द्वितीयक स्रोत	३२
३.५	पुस्तकालय कार्य विधि	३२

३.६ सामग्री निर्माण ३२

३.७ तथ्याङ्क सङ्कलन ३२

३.८ तथ्याङ्कको विश्लेषण प्रक्रिया ३३

३.९ अध्ययनको रूपरेखा ३४

अध्याय चार

वाक्य गठन सम्बन्धी लेखन क्षमताको अध्ययन

४.१ वाक्य गठन सम्बन्धी समग्रात्मक स्थिति ३६

४.२ लिङ्गको प्रयोग क्षमता ३७

४.३ वचनको प्रयोग क्षमता ३८

४.४ पुरुषको प्रयोग क्षमता ३९

४.५ आदरको प्रयोग क्षमता ४०

४.६ कालको प्रयोग क्षमता ४१

४.७ ध्रुवीयताको प्रयोग क्षमता ४२

४.८ स्वतन्त्र लेखन क्षमता ४३

अध्याय पाँच

विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा वाक्य गठन क्षमताको अध्ययन

५.१ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको समग्रात्मक क्षमता ४५

५.२ लिङ्गको प्रयोग क्षमता ४६

५.३ वचनको प्रयोग क्षमता ४७

५.४ पुरुषको प्रयोग क्षमता ४८

५.५ आदरको प्रयोग क्षमता ४९

५.६ कालको प्रयोग क्षमता ५०

४.७ ध्रुवीयताको प्रयोग क्षमता ५१

५.८ स्वतन्त्र लेखन क्षमता ५२

अध्याय छ

लैङ्गिकताका आधारमा वाक्य गठन क्षमताको अध्ययन

६.१ छात्र छात्राको समग्रात्मक अध्ययन ५३

६.२ लिङ्गको प्रयोग क्षमता ५४

६.३ वचनको प्रयोग क्षमता ५५

६.४ पुरुषको प्रयोग क्षमता ५६

६.५ आदरको प्रयोग क्षमता ५६

६.६ कालको प्रयोग क्षमता ५७
६.७ ध्रुवीयताको प्रयोग क्षमता ५८
६.८ स्वतन्त्र लेखन क्षमता ५९

अध्याय सात

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

७.१ सारांश ६१
७.२ निष्कर्ष ६२
७.३ उपयोगिता ६६
७.३.१ नीतिगत उपयोगिता ६६
७.३.२ व्यावहारिक उपयोगिता ६७
सन्दर्भ सूची ६९
परिशिष्ट
व्यक्तिगत विवरण

तालिका सूची

तालिका नं.	शीर्षक	पृष्ठ
१.	वाक्य गठन सम्बन्धी समग्रात्मक स्थिति	३७
२.	लिङ्गको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	३८
३.	वचनको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	३९
४.	पुरुषको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	४०
५.	आदरको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	४१
६.	कालको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	४२
७.	ध्रुवीयताको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	४३
८.	स्वतन्त्र लेखनको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	४४
९.	सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको समग्रात्मक स्थिति	४५
१०.	लिङ्गको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	४६
११.	वचनको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	४७
१२.	पुरुषको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	४८
१३.	आदरको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	४९
१४.	कालको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	५०
१५.	ध्रुवीयताको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	५१
१६.	स्वतन्त्र लेखनको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	५२
१७.	छात्र र छात्राको समग्रात्मक स्थिति	५३
१८.	लिङ्गको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	५४
१९.	वचनको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	५५
२०.	पुरुषको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	५६
२१.	आदरको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	५७
२२.	कालको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	५८
२३.	ध्रुवीयताको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	५९
२४.	स्वतन्त्र लेखनको प्रयोग क्षमता सम्बन्धी स्थिति	६०

परिशिष्ट (क)

छनोटमा परेका विद्यालयको नामावली

१. श्री दुर्गालक्ष्मी माध्यमिक विद्यालय, अत्तरिया, कैलाली

२. श्री गुह्येश्वरी मा.वि., अत्तरिया-१३, वसन्तपुर, कैलाली

३. श्री शैलेश्वरी उच्च मा.वि., अत्तरिया-५, बडेहाँ, कैलाली

४. श्री लोटज आई उच्च मा.वि., अत्तरिया-४, कैलाली

५. श्री चण्डेश्वरी आधारभूत विद्यालय, अत्तरिया-६, लालपुर, कैलाली

६. श्री जे.के. उच्च मा.वि., अत्तरिया-१३, कैलाली

७. श्री ज्ञानज्योति मा.वि., अत्तरिया-७, तेघरी, कैलाली

८. श्री घण्टेश्वरी मा.वि., अत्तरिया-३, गेटा, कैलाली

९. श्री जनकल्याण मा.वि., अत्तरिया-४, तेघरी, कैलाली

१०. श्री इमानुयल मा.वि., अत्तरिया-१३, कैलाली

परिशिष्ट (ख)

छनोटमा परेका विद्यार्थीहरुको नामावली र प्राप्ताङ्क

क्र.सं.	विद्यार्थीहरुको नाम	प्राप्ताङ्क
१.	महेश्वरी जोशी	४५
२.	रचना साउँद	२६
३.	केशव धामी	४३
४.	प्रदीप चौधरी	४८
५.	गोविन्द कठायत	४१
६.	गोविन्द ओझा	३८
७.	निर्मला चौधरी	४८
८.	बसन्ती साउँद	४४
९.	पुस्कर साउँद	३७
१०.	दिलु ब. साउँद	३३
११.	निर्मला बोगटी	३२
१२.	चित्रा जोशी	४०
१३.	पुजा विस्ट	३६
१४.	ईश्वर ओझा	२२
१५.	महेश राज जोशी	३७
१६.	विद्या भट्ट	४१
१७.	जानकी ओझा	३०
१८.	शिवराज भट्ट	४०
१९.	संगीता मल्ल	४५
२०.	कविता अवस्थी	२४
२१.	महेश राज जोशी	३७

क्र.सं.	विद्यार्थीहरुको नाम	प्राप्ताङ्क
२२.	अमृता चौधरी	३४
२३.	विरेन्द्र कार्की	२५
२४.	ईश्वर ओझा	२३
२५.	पुनम भट्ट	४८
२६.	रमिता बोहरा	४७
२७.	आयुष ओझा	४१
२८.	प्रकाश विष्ट	४६
२९.	रोशनी अधिकारी	३५
३०.	यशोदा बोहरा	३०
३१.	राजेश खड्का	४०
३२.	योगेन्द्र साउँद	४०
३३.	विष्णु जैशी	३२
३४.	अनीत	२४
३५.	रोहन विष्ट	३२
३६.	नरेन्द्र शाह	४०
३७.	अर्जुन चौधरी	४४
३८.	मनिषा शाह	४१
३९.	भावना ओझा	४४
४०.	पूर्णिमा चौधरी	३८
४१.	सिर्जना श्रेष्ठ	४५
४२.	रोशनी भट्ट	४१

क.सं.	विद्यार्थीहरुको नाम	प्राप्ताङ्क
४३.	विवेक बोगटी	३५
४४.	मुकेश कार्की	३२
४५.	नवराज भट्ट	२७
४६.	राखी चौधरी	४३
४७.	विन्दु विष्ट	४१
४८.	नवीन छन्त्याल	३४
४९.	धन ब बुढा मगर	४४
५०.	दिव्या भट्ट	४८
५१.	विशाल ऐर	४०
५२.	सरस्वती वम	४०
५३.	अनिता कापडी	४६
५४.	प्रवीन दियाली	३९
५५.	कल्पना चौधरी	४५
५६.	दिनेश राज भट्ट	४२
५७.	हरिस भट्ट	३७
५८.	सृजन पोखरेल	४९
५९.	विज्ञराज जोशी	४९
६०.	कृष्ण भट्ट	४७
६१.	पुजना डोबाला	४६
६२.	संगीता धामी	४५

क.सं.	विद्यार्थीहरुको नाम	प्राप्ताङ्क
६३.	सुप्रिया ऐर	३६
६४.	सपना चौधरी	४६
६५.	विमल भट्ट	४०
६६.	कविता जोशी	४०
६७.	अस्मिता पन्त	४१
६८.	सरस्वती ओझा	४२
६९.	ममता वि.क.	४८
७०.	रेखा भण्डारी	४६
७१.	ईश्वर घिमिरे	३७
७२.	सुरक्षा वास्कोटा	४६
७३.	रोशन गुरुङ	४२
७४.	विस्ना ओझा	४५
७५.	टेकराज भट्ट	४३
७६.	राजेन्द्र खड्का	४७
७७.	हिमाली भट्ट	४१
७८.	आशिष भट्टराई	४४
७९.	दिनेश वि.क.	४५
८०.	कपिला भण्डारी	४३

व्यक्ति वृत्त

नाम : सरस्वती बुढा

जन्म मिति : २०४५/०६/०९

जन्म स्थान : श्रीपुर-४, कैलाली

माता/पिता : बसुन्धरा बुढा/खम्म बहादुर बुढा

राष्ट्रियता : नेपाली

धर्म : हिन्दु

लिङ्ग : महिला

सम्पर्क : ९८४८५४५३४२

भाषा : नेपाली

शैक्षिक योग्यता

क.सं.	तह	शिक्षण संस्था
१	एस.एल.सी.	शैलेश्वरी उ.मा.वि., कैलाली
२	१०+२	शैलेश्वरी उ.मा.वि., कैलाली
३	स्नातक	दुर्गालक्ष्मी बहुमुखी क्याम्पस, अत्तरिया, कैलाली
४	स्नातकोत्तर	विश्व विद्यालय क्याम्पस, त्रि.वि.वि., कीर्तिपुर